

Dokumenttype	NOU 1991:14	Dokumentdato	1991-04-15
Tittel	Bibliotek i Norge. For kunnskap, kultur og informasjon.		
Utvalgsleder	Skrede, Kari		
Utgiver	Kulturdepartementet		
Oppnevnt	1988-09-07	Sider	234
Note	Trykt vedlegg bl a.: Oversikt overbibliotekretten av Jon Bing		
Kapittel	2 Sammendrag		

Bibliotekene har mange viktige oppgaver i det norske samfunnet:

- bibliotekene skal formidle kunnskap og muliggjøre livslang læring,
- bibliotekene skal bidra til å øke kompetansenivået i Norge,
- bibliotekene skal bevare og stille til disposisjon alle former for dokumenter som er tilgjengelig for allmennheten,
- bibliotekene skal gi tilbud med vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet til barn og voksne
- bibliotekene skal bidra med informasjonstjenester som spenner fra enkle spørsmål til avansert forskning.

Kapittel 2 Sammendrag

Utfordringer og historisk perspektiv

Utvalget drøfter i kap 3 de utfordringer som norsk bibliotekvesen står overfor i forhold til samfunnets behov, brukernes behov og effektivitetskrav som bibliotekvesen må stille.

Bibliotekenes oppgaver i det moderne samfunn må klargjøres gjennom innsikt i behovet for konsekvens mellom samfunnets mål for de enkelte sektorer og bibliotekenes muligheter for å bidra til å realisere disse målene. Men bibliotekene må samtidig møte krav om effektiv ressursutnyttning for sektoren som helhet og innen det enkelte bibliotek. Bibliotekene er et middel til å realisere samfunnets mål på ulike sektorer, og utvalget drøfter i utredningen hvordan biblioteksektoren kan settes i stand til å realisere disse målene og møte krav om funksjonell effektivitet.

Utvalget gir i kap 4 en kort fremstilling av utviklingen av bibliotek i Norge.

Dagens bibliotekstruktur er en konsekvens av en historisk prosess. Fremveksten av norske bibliotek skjedde delvis som lærde boksamlinger som skulle bidra til etableringen av Norge som en selvstendig stat med egne institusjoner for høyere utdanning, og delvis som enkle boksamlinger som skulle stimulere lesning og kunnskapstilegnelse og danne grunnlaget for at stadig større deler av befolkningen kunne ta del i politisk liv. Fra etableringen av en norsk stat i 1814 fungerte Universitetsbiblioteket i Oslo som norsk nasjonalbibliotek. I det 20 århundre har det skjedd en sterk utbygning av det nasjonale bibliotekvesen og den offentlige medvirkning i drift av ulike typer bibliotek. Norge har imidlertid ennå ikke fått en organisering av nasjonale bibliotekfunksjoner som er funksjonell i forhold til alle de desentraliserte institusjoner for høyere utdanning og forskning som er bygd opp i løpet av det 20 århundre.

Kapittel 2 Sammendrag

Strukturen

I kap 5 beskrives biblioteksystemet, og utvalget gjør rede for hvordan oppgavene løses i dag.

Det finnes ingen lovgivning som regulerer bibliotekenes samlede virksomhet, og som definerer de enkelte biblioteks funksjoner innenfor et samlet biblioteknettverk. De lovbestemmelser som regulerer bibliotekvesenet, er knyttet til særlover for ulike typer bibliotek som folkebibliotekene og egne bestemmelser for skolebibliotek i grunnskolen og videregående skoler, eller eventuelt til dokumenttyper som lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokumenter.

Bibliotekene i Norge har tradisjonelt vært delt i to sektorer med folke- og skolebibliotek på den ene side og fag- og forskningsbibliotek på den andre side. I 1989 forvaltet de norske bibliotekene ca 40 millioner bind med bøker og tidsskrifter i sine samlinger i tillegg til ca 5 millioner registrerte enheter av annet materiale enn bøker. Bibliotekene registrerte i 1989 ca 26 millioner utlån og brukte ca 225 millioner kr til innkjøp av bøker, tidsskrifter og andre former for dokumenter. Det finnes to bibliotekfaglige sentralorgan for de to sektorene, Riksbibliotek tjenesten for fag- og forskningsbibliotekene, og Statens bibliotektilsyn for folke- og skolebibliotekene.

Det finnes 366 fag- og forskningsbibliotek ved alle universiteter og vitenskapelige høyskoler, ved distriktshøyskoler, pedagogiske høyskoler, ingeniørhøyskoler, sosialhøyskoler, militære høyskoler og andre utdanningsinstitusjoner, i departementer, andre offentlige institusjoner, arkiv, museer, sykehus og i en rekke bedrifter og private institutter og organisasjoner. Disse norske fag- og forskningsbibliotekene dekker de fleste kunnskapsområder hvor det finnes noen form for organisert, faglig aktivitet i det norske samfunn. Flertallet av disse bibliotekene er små bibliotek med meget beskjedne ressurser i antall bind og personale, men et lite antall store bibliotek med meget omfattende samlinger og etter norske forhold et stort personale forvalter hovedtyngden av de faglige bibliotekressursene. Universitetsbiblioteket i Oslo har en dominerende stilling på grunn av sin funksjon som norsk nasjonalbibliotek og som det største vitenskapelige biblioteket med ca 30 pst av det totale antall bind i denne biblioteksektoren.

Det finnes fylkesbibliotek i alle fylker (to i Finnmark og Nordland) som ivaretar regional fjernlånsvirksomhet og gir bibliotekfaglig veiledning og samarbeider med 446 folkebibliotek med 1290 avdelinger i kommunene. En bokbåt og 40 bokbusser er i drift, og dette er et svært lavt nivå for mobil bibliotek tjeneste sammenlignet med øvrige nordiske land. En tredjedel av landets kommuner har fortsatt ikke oppfylt biblioteklovens krav om fagutdannet biblioteksjef. Personalinnsatsen, driftsutgiftene og utgifter til materialkjøp i norske folkebibliotek er lave sammenlignet med øvrige nordiske land. Skolebibliotek i grunnskolen og den videregående skole er svakt utbygd.

Det finnes ikke statistikk for den totale ressursbruk i biblioteksektoren, men den kan etter skjønnsmessige anslag være ca 1,5 milliarder kr i 1988.

De fleste bibliotek har hatt en drastisk reduksjon i anskaffelsen av nytt materiale i slutten av 1980-årene. Den fysiske og samlingsmessige kvalitetsreduksjon i fag- og forskningsbibliotekene er en bekymringsfull utvikling i dette tiåret, og utvalget peker på at i forhold til behovet for en systematisk samlingsoppbygning for hele biblioteksystemet kan den eksisterende ordning oppfattes som en systematisk ansvarsfraskrivelse. Ingen instans har et direkte administrativt og økonomisk ansvar for å tildele nødvendige ressurser til vedlikehold av biblioteksamlinger som representerer en helhetlig og optimal løsning for behovet for kunnskapsmateriale i bibliotekene.

Fylkesbibliotekenes anskaffelser skjer ut fra deres funksjon som sentralbibliotek for kommunale bibliotek, og fylkesbibliotekene samarbeider med hverandre om en emnefordelingsplan for mindre hyppig brukt litteratur, men ressurs situasjonen gjør det vanskelig for fylkesbibliotekene å oppfylle begge disse oppgavene. Folkebibliotekenes anskaffelser er redusert i verdi i det siste tiåret, og innkjøpsordninger finansiert med statlige midler er en viktig del av tilveksten for de kommunale bibliotekene. Andelen av

barnebøker har steget i løpet av tiårsperioden, og slike offentlige innkjøp har en helt avgjørende betydning for utgivelse av kvalitetslitteratur for barn.

Utlånene fra fag- og forskningsbibliotekene steg med 41 pst fra 1979 til 1989 med samme innsats av årsverk. En slik produktivitetsutvikling skyldes organisasjonsmessig effektivisering og økt bruk av elektroniske biblioteksystemer. Folkebibliotekenes utlån er stigende, spesielt for barn, men Norge har svært beskjedne tall her sammenlignet med øvrige nordiske land. Det er stigende etterspørsel etter spesialisert faglitteratur.

Utlånet fra grunnskolebibliotekene har vist en svak nedgang. I 1989 utgjorde utlånet til barn 50,9 pst av det totale utlån fra folkebibliotek og grunnskolebibliotek. Referansetjenester er en voksende virksomhet i bibliotekene.

Ingen bibliotek kan gi tilfredsstillende service bare på grunnlag av egne samlinger. Fjernlån er en spesielt ressurskrevende form for utlån. Ansvarsbibliotek er en gruppe fag- og forskningsbibliotek som har påtatt seg et særlig ansvar for samlingsoppbygning på sitt fagfelt, og som derfor har en spesiell plass i fjernlåns samarbeidet. Ansvarsbibliotekene mottar nær en halvpart av alle fjernlånsbestillinger til fag- og forskningsbibliotek, men de har hittil ikke fått noen økonomisk kompensasjon for sitt merarbeid, og det er et uavklart spørsmål om ordningen foreløpig har ført til en mer rasjonell utnyttelse av ressursene. I prosent utgjør fjernlån til folkebibliotek bare 0,8 pst av deres totale utlån, men disse lånene er en viktig del av bibliotekenes kunnskapsformidling.

Brukerundersøkelser gir et materiale som utfyller de foreliggende statistiske opplysningene om bruk av bibliotekene. Barn og ungdom er de flittigste brukerne av folkebibliotekene 84 pst av barna i aldersgruppen 10-11 år har besøkt biblioteket minst en gang i løpet av et år. Andelen bibliotekbrukere øker klart med utdanningsnivået. Det er liten variasjon etter avstand fra biblioteket. Den sosiale ulikheten i bibliotekbruk ligger først og fremst i at tersklene er høyere i grupper som ikke har en "naturlig" tilknytning til bruk av biblioteket gjennom utdanning og sosial bakgrunn. Men den høye bibliotekbruken blant barn tyder på at andelen potensielle brukere er betydelig, forutsatt at bibliotekene finner de riktige "tilbudsstrategiene" for å holde på disse brukerne også i voksen alder. I aldersgruppen 65-80 år er det en lav andel bibliotekbrukere, men med et gjennomsnittlig høyt antall besøk. Dette indikerer et betydelig vekstpotensial i forhold til framtidig bruk av folkebiblioteket i pensjonistgruppen: med stigende utdanningsnivå og innarbeidede bibliotekvaner må vi regne med at kommende pensjonistgenerasjoner vil bli mer aktive brukere av folkebibliotekene enn dagens. Kvinner låner litt mer bøker enn menn, mens menn i noe større grad enn kvinner benytter seg av andre tjenester i biblioteket.

Gjennomsnittlig antall besøk i biblioteket for aldersgruppen 16-74 år har økt med vel 70 pst fra 1978 til 1988. Det har vært en særlig sterk økning for eldre personer (aldersgruppen 65-74 år), for personer med utdanning på ungdomsskolenivå, og for personer med mer enn 10 kilometers avstand til folkebiblioteket. Økningen har også vært sterk i enkelte regioner, særlig merker de nordlige fylkene seg ut med en økning i gjennomsnittlig antall bibliotekbesøk fra 1,5 i 1978 til 5,7 i 1988. Hovedinntrykket er at det har skjedd en betydelig utjevning mellom ulike sosiale lag i befolkningen.

Det overveiende inntrykk er at publikum er positivt innstilt til biblioteket. Flertallet foretrekker større sentralbibliotek fremfor et lite bibliotek i nærmiljøet, og erfaringene fra forsøksordninger på kommunal og fylkeskommunal bibliotekdrift tyder på at behovet for desentraliserte tilbud best kan ivaretas ved bokbuss- og bokbåtdrift og ved oppsøkende tjenester til grupper som selv har vanskelig for å komme til biblioteket.

For befolkningen 12-80 år som helhet svarte 40 pst at de brukte folkebiblioteket i forbindelse med skolegang eller studier. Blant personer med utdanning som hovedvirksomhet på undersøkelsestidspunktet var andelen 63 pst.. Når det gjelder studenters bruk av bibliotek, er hovedinntrykket imidlertid et generelt lavt nivå på bibliotekbruken: nesten halvparten av studentene bruker i det hele tatt ikke bibliotekene i forbindelse med sine studier. Dette indikerer et klart behov for en mer målrettet satsing for

økt bibliotekbruk blant studenter og skoleelever. Om Norge skal ha et rimelig håp om å kunne hevde seg i den internasjonale konkurransen som en nasjon som står for kompetanse, vil det etter utvalgets mening være nødvendig å sette behovet for en sterkere satsing på bibliotek som kunnskaps- og kompetanseverktøy inn i en strategisk sammenheng i den generelle utdannings- og kunnskapspolitikken.

Kapittel 2 Sammendrag Problemstillingene

I kap 6 drøfter utvalget bibliotekene som virkemiddel for å realisere samfunns mål på ulike sektorer, og analyserer svakhetene i norsk bibliotekvesen i dag i forhold til utfordringene.

Utvalget peker på det problematiske i at vi i dag mangler en definert informasjonspolitikk, og anbefaler at det blir en viktig oppgave for et nytt bibliotekdirektorat å ta initiativ til å få utformet en slik. Utvalget mener at bibliotekene har en viktig rolle å spille innenfor informasjons-, kunnskaps- og kulturområdet og innenfor sosialpolitikken.

Et hovedproblem for bibliotekene er redusert kvalitet på grunn av nedskjæring av ressurser i hele 80-tallet, og denne situasjonen gjør det nødvendig med spesielle engangstiltak for opprustning av bibliotekene. Hovedutfordringen ligger imidlertid på den organisatoriske plan, hvor en rekke tiltak blir foreslått for å sikre best mulig utnyttning av totalressursene.

Det er nødvendig å integrere bibliotekene i en koordinert strategi som tar hensyn til de mangesidige samfunnsoppgavene som knytter seg til kompetanseoppbygning, utdanningspolitikk, næringspolitikk, kulturpolitikk, informasjonspolitikk og sosialpolitikk.

Ansvarsfordelingen er ikke god nok når gjelder nasjonale løsninger for biblioteksektoren. Det er behov for et felles sentralorgan for bibliotekene, et nasjonalbibliotek som kan ivareta felles operative funksjoner og en bedre koordinering for å ivareta og utnytte det nettverkspotensial som Norges bibliotek representerer. I de fleste deler av systemet er det svikt i litteraturforsyningen, og det vil være mulig å oppnå effektivitetsgevinster ved bedre samordning av ressursene.

Bibliotekene på regionalt og kommunalt nivå er i en stor utstrekning preget av lite tilfredsstillende bibliotektilbud. Gevinster kan utvikles gjennom tilknytning til biblioteknettverket, og det er nødvendig å utvikle teknologipotensialet lokalt. Bibliotekjenestene i grunnskolen og videregående skole er svakt utbygd, og det er derfor nødvendig å etablere styrings- eller samordningsmodeller med fylkes- og folkebibliotekene som kan bidra til et bedre tjenestetilbud i skoleverket.

Kapittel 2 Sammendrag Virkemidler for biblioteksektoren - rammer, oppgaver og arbeidsdeling

I kap 7 drøfter utvalget konkrete virkemidler for å effektivisere biblioteksystemet med sikte på at et system basert på selvstendige bibliotek i kommuner og institusjoner kan koordineres slik at samfunnet får optimal effekt av de ressurser som blir brukt i bibliotekene.

Tilgang til informasjon er en forutsetning for samfunnsmessig og økonomisk utvikling. De viktigste virkemidler for å styrke servicen til

brukerne av bibliotekene og bedre effektiviteten i norske bibliotek er:

- et organisert nettverk av bibliotek på basis av en generell biblioteklov med tilhørende endring av enkelte andre lover for å klargjøre ansvarsforhold,
- oppbygning av et sentralorgan for norsk bibliotekvesen,
- og opprettelse av et norsk nasjonalbibliotek som integrerer alle eksisterende bibliotekavdelinger med nasjonale arbeidsoppgaver, og som vil ta opp nye felles arbeidsoppgaver for norske bibliotek.

Kapittel 2 Sammendrag

Et organisert nettverk

Etter utvalgets oppfatning vil det være nødvendig å bygge opp et nettverk av samvirkende bibliotek som sikrer landet et best mulig tilbud av litteratur og av bibliografiske tjenester dersom en skal realisere målsetningen for bibliotekene innenfor en optimal ressursramme. Utvalget regner med at en i lang tid fremover vil ha behov for tradisjonelt trykt materiale, og at det i mange bruksområder vil være det rimeligste og mest lesbare alternativ til elektronisk lagret informasjon. Det avgjørende må være at brukerne av bibliotekene får adgang til kunnskaper og informasjon eller kulturelle verdier av betydning uavhengig av hvilke typer informasjonsbærere som benyttes for formidling.

Den økonomiske virkningen av redusert adgang til informasjon er en faktor som en må ta i betraktning når en skal vurdere bibliotekenes ressursinnsats og ressursbruk i samfunnsøkonomisk perspektiv. De fleste mindre bibliotek har problemer med å gi tilstrekkelige tjenester og formidle lån fra andre samlinger. Disse problemer knytter seg både til svak samlingsoppbygning og svakheter ved de tjenester som gis fra de større bibliotekene. Etter utvalgets oppfatning er det nødvendig å se begge bibliotek ektorer med store og små bibliotekenheter i sammenheng hvis en skal oppnå en optimal utnyttelse av de samlede ressurser, og endringer i etterspørselsmønsteret har omformet det tradisjonelle skillet mellom biblioteksektorene slik at det i langt høyere grad enn tidligere gis sammenlignbare tilbud.

Det bibliotekmateriale som blir brukt hyppig, koster svært lite pr ekspedisjon og gir en relativ høy effekt, og slike utlånstjenester fra bibliotekene er svært rimelige. Men i praksis kan ingen bibliotek avgrense sine tjenester til hyppig brukt materiale hvis en skal virkeliggjøre målsetningen om å formidle kunnskaper som det norske samfunn har bruk for. Det er derfor nødvendig å gi tilbud om mindre hyppig brukt materiale og organisere bibliotekene slik at dette materiale samles i et mindre antall bibliotek som kan sikre at dyrere utlånstjenester blir utnyttet på en mest mulig effektiv måte for landet som helhet.

Tilgjengelighet av informasjon er en avgjørende forutsetning for økonomisk vekst og konkurransevne i det norske samfunnet. En forutsetning for kompetanseoppbygning er god tilgang på informasjonstjenester og adgang til det materiale som burde ha vært tilgjengelig i norske bibliotek i langt større utstrekning enn i dagens situasjon. Ingen av enhetene i norsk bibliotekvesen kan betjene sine brukere helt uavhengig av øvrige enheter i norsk og utenlandsk bibliotekvesen, men den vesentligste del av behovet for bibliotekstjenester i Norge må dekket med bruk av innenlandske ressurser. Bruk av utenlandske samlinger, som i praktisk lånesamarbeid ikke er tilgjengelig for et ubegrenset antall innlån til Norge, må av økonomiske grunner begrenses til det materialet som en vanskelig kan ha tilgjengelig i noen norsk samling.

De mindre bibliotekene bør ha egne samlinger som er tilstrekkelige til å dekke de vanligste behov hos sine brukere. De må dessuten ha mulighet for å gi informasjon fra bibliotekataloger og databaser om relevant materiale og formidle lån av dokumenter fra andre samlinger når disse ikke finnes i egen

samling. Det er et rimelig krav til mindre fagbibliotek at mellom 80 pst og 90 pst av alle forespørsler kan dekkes med utlån eller kopier fra egne samlinger. Et sentralorgan for norske bibliotek må fastsette mer presise krav til egendekning slik at ingen belaster biblioteknettverket utover rimelig bruk av fellesressursene. Enkelte folkebibliotek med lite differensiert etterspørselsmønster bør kunne dekke opptil 95-99 pst av etterspørselen fra egne samlinger. Andre folkebibliotek med et mer variert etterspørselsmønster må akseptere en noe lavere dekningsgrad fra egne samlinger. De større bibliotekene har heller ikke kapasitet til å betjene de øvrige bibliotekene med et ubegrenset antall fjernlån. Med den lave ressursinnsatsen i bibliotekene er det begrensede muligheter for å oppnå rasjonaliseringsgevinster, men de viktigste virkemidlene vil være koordinert anskaffelse av lite brukt litteratur og gjenbruk av katalogdata som overføres i elektroniske nettverk.

En faglig samordning i bibliotekfaglige spørsmål innenfor et system hvor administrativ styring tilligger et mangfold av instanser, vil kreve et formelt grunnlag i et lovverk. En generell biblioteklov bør trekke opp prinsippene for forvaltning av samfunnets fellesressurser i bibliotekene og gi hjemmel for nødvendige eller ønskelige faglige samordningstiltak som må initieres fra et faglig sentralorgan for norsk bibliotekvesen. Utvalget foreslår at utarbeidelsen av en slik biblioteklov og revisjon av relevante bestemmelser i skolelovene og universitetsloven bør settes i gang så snart som mulig.

Kapittel 2 Sammendrag

Bibliotekdirektoratet

Utvalget foreslår at Riksbibliotektilsynet og Statens bibliotektilsyn integreres i et bibliotekdirektorat som skal forvalte en generell biblioteklov, fatte vedtak om faglig samordning innenfor rammen av loven og gi råd om drift av alle offentlige bibliotek. Det skal også ha formell myndighet til å gjennomføre alle nødvendige tiltak for å samordne aktiviteter i norsk bibliotekvesen. Aktuelle virkemidler vil i så fall være vedtak av normerende karakter og bevilgninger til prosjekter av betydning for utviklingen av norsk bibliotekvesen. Spesielt viktig er det at et slikt bibliotekdirektorat sammen med brukerne får en rimelig grad av styring over de felles datasystemer som utvikles for biblioteknettverket. Utvalget foreslår at Bibliotekdirektoratet etter en omorganisering av de eksisterende sentralorganer for biblioteksektoren får en direktør som daglig leder i tillegg til et eget styre på syv medlemmer med innsikt i bibliotekfaglige spørsmål, oppnevnt av regjeringen og ikke et enkelt fagdepartement. Direktoratet vil ha faglig tilknytning til en rekke departementer med ansvar for kulturspørsmål, undervisning og forskning, næringspolitikk og offentlig informasjon.

Kapittel 2 Sammendrag

Nasjonalbiblioteket

Et norsk nasjonalbibliotek skal være den institusjon som tar vare på alt materiale i alle publikasjonsmedier som har vært gjort offentlig tilgjengelig i Norge, eller som knytter seg til norsk språk og kultur i videste forstand. Den nye pliktavleveringsloven har utvidet ansvarsområdet for nasjonalbiblioteket fra trykt materiale til alle former for

publikasjoner uavhengig av det medium som informasjonen er bundet til. Dette materialet skal ikke bare lagres så lenge det er mulig å bevare det fysisk i originalt format, eller som kopier når det er påkrevet. Dette materialet skal også registreres slik at det er mulig å gjenfinne de enkelte publikasjoner i kataloger og databaser. Nasjonalbiblioteket skal være den eneste samling som gir en fullstendig dokumentasjon av norsk samfunnsliv og kultur i aller videste forstand. Det er et viktig bindeledd for samtiden til fortid og til fremtid. Etter utvalgets oppfatning er dette en så viktig oppgave for Norge at den må løses i et selvstendig nasjonalbibliotek.

Utvalget foreslår at et norsk nasjonalbibliotek etableres med hjemmel i bestemmelser i en generell biblioteklov eller i en midlertidig lov om Nasjonalbiblioteket. Nasjonalbiblioteket skal stille til disposisjon for enhver alt materiale som omfattes av lov om pliktavlevering, og annet materiale av betydning for kunnskap om norsk samfunnsliv og kultur gjennom en egen publikumsavdeling i Oslo og gjennom de tjenester som skal gis til øvrige bibliotek som har behov for dem. Nasjonalbiblioteket skal dessuten gi alle bibliografiske tjenester som er nødvendig for å gjøre dette materiale tilgjengelig for enkelte brukere og for bibliotek og andre som har behov for slike opplysninger. Nasjonalbiblioteket har ansvar for å bevare alle dokumenter det mottar etter pliktavleveringsloven i den utstrekning det er mulig å bevare dem.

Det bør etableres en administrativ ledelse med overordnet ansvar for Nasjonalbiblioteket og alle dets avdelinger som skal utføre arbeid knyttet til pliktavleveringsloven, sikring og bevaring av forskjellige medietyper, fellesfunksjoner for norske bibliotek og publikumsfunksjoner for pliktavlevert materiale og annet materiale som faller utenfor pliktavleveringsloven. Utvalget foreslår at det etableres en ledelse med en nasjonalbibliotekar og en administrativ stab med minst fem stillingshjemler. Det oppnevnes et eget styre for Nasjonalbiblioteket på fem medlemmer. Utvalget legger vekt på at Nasjonalbiblioteket som skal ha virksomhet lokalisert til flere steder, må få en effektiv organisasjonsstruktur uten for mange hierarkiske nivåer. Nasjonalbibliotekets ledelse skal i samarbeid med ledelsen for Universitetsbiblioteket i Oslo gjennomføre en deling av dette bibliotek i avdelinger knyttet til Universitetet i Oslo og et fremtidig norsk nasjonalbibliotek og forberede alle vedtak som må fattes av overordnet myndighet. Denne ledelse må ha ansvaret for utviklingen av en informasjonsteknologisk strategi for Nasjonalbiblioteket. Nasjonalbibliotekaren skal ha det administrativt overordnede ansvar for virksomheter som er knyttet til Nasjonalbibliotekavdelinga i Rana, og vil også få ansvaret for de øvrige nasjonalbibliotekfunksjoner som utskilles fra Universitetsbiblioteket i Oslo.

Den eksisterende bygning i Drammensveien 42 i Oslo er etter dagens krav ikke egnet til bruk hverken som nasjonalbibliotek eller som universitetsbibliotek. Ledelsen for Nasjonalbiblioteket bør ha det faglige ansvaret for å vurdere bygningsmessige løsninger i forbindelse med etableringen av de avdelinger av Nasjonalbiblioteket i Oslo som skal supplere de funksjoner som allerede er knyttet til de eksisterende fagavdelinger ved Nasjonalbibliotekavdelinga i Rana. Fremtidig utvikling av fagavdelinger i Mo i Rana vil også kreve utbygning av permanente lokaler i tillegg til eksisterende lokaler og sikringsmagasin under utbygning. Utvalget legger vekt på at Nasjonalbiblioteket får lokaler som er egnet for dets virksomhet både i Mo i Rana og i Oslo, og at en finner permanente bygningsmessige løsninger som kan realiseres i løpet av en tiårsperiode.

Nasjonalbibliotekavdelinga i Rana bør utvikles videre til å ta hånd om mange av de interne rutiner i biblioteket som ikke er knyttet til publikumsfunksjoner, og de elektroniske tjenester som Nasjonalbiblioteket skal gi.

Det gjenstår fortsatt å organisere selvstendige avdelinger innenfor et norsk nasjonalbibliotek som skal gi publikum direkte adgang til Nasjonalbibliotekets samlinger og tjenester. De utadrettede avdelinger i Nasjonalbiblioteket må lokaliseres til Oslo. Det vil også være nødvendig å organisere egne fagavdelinger som kan ivareta alle oppgaver som er knyttet til nytt materiale, som bl.a lyd- og bildeopptak og materiale i maskinlesbar form, som skal avleveres til Nasjonalbiblioteket i tillegg til trykt materiale etter ny pliktavleveringslov. Norsk filminstitutt, som arbeider

med medietyper som omfattes av den nye pliktavleveringsloven, bør integreres i Nasjonalbiblioteket. Nasjonalbiblioteket må også ha en egen avdeling som skal ivareta oppgaver knyttet til nasjonens litterære arkiv i form av håndskrifter og annet viktig kulturhistorisk materiale som ikke omfattes av pliktavleveringsloven. Nasjonalbiblioteket må også etablere egne avdelinger som kan ta hånd om konserveringsoppgaver knyttet til lyd- og bildeopptak og annet, mer tradisjonelt bibliotekmateriale.

Nasjonalbiblioteket vil ha ansvaret for å registrere pliktavlevert materiale, gjøre nasjonalbibliografien med spesialbibliografier for artikler i periodika o.l tilgjengelig som databaser og i trykt form. Nasjonalbiblioteket bør ha ansvaret for å organisere arbeidet med samisk bibliografi og videreføre en samkatalog for utenlandsk litteratur i norske bibliotek. Et norsk nasjonalbibliotek vil måtte søke enhetlige informasjonsteknologiske løsninger som gir mulighet til mest mulig harmoniserte tjenester overfor bibliotek og bibliotekbrukere som skal ha adgang til Nasjonalbibliotekets samlinger og informasjonstjenester. Det kan skje gjennom utbygning av det felles biblioteksystemet BIBSYS slik at det tilfredsstillende både de behov som Nasjonalbiblioteket har, og behovene i bibliotek som skal kommunisere med Nasjonalbiblioteket. Det kan også skje en utvikling av egne løsninger på mikromaskiner. Dette er et valg av informasjonsteknologisk strategi som den operative ledelse for Nasjonalbiblioteket må ha ansvar for i samarbeid med de bibliotekpolitiske myndigheter som har ansvar for det totale nettverket. Utvalget legger vekt på at nasjonalbibliografisk registrering gjennomføres slik at den bidrar til rasjonalisering av de samlede bibliotekstjenester.

Kapittel 2 Sammendrag Depotbiblioteket

Etter utvalgets oppfatning gir Depotbiblioteket ved Nasjonalbibliotekavdelinga i Rana interessante utviklingsmuligheter for et sentralbibliotek for fjernlån til norske bibliotek. Depotbiblioteket må ikke bare bli en passiv mottager av lite brukt materiale, men det bør utvikles til en aktiv medspiller i det norske biblioteknettverket. En slik avdeling i Nasjonalbiblioteket vil ha en viktig oppgave for å sikre koordinert kassasjon i norske bibliotek, som etter hvert vil bidra til bedre sammensatte tilbud til publikum og effektivisere arealbruken i bibliotekene. Dette er en avdeling i Nasjonalbiblioteket som bør supplere de fjernlånstjenester som må hentes fra større spesialbibliotek og ansvarsbibliotek, med fjernlån av norsk og utenlandsk materiale. Etter utvalgets oppfatning vil en slik utvikling av fjernlånstjenester fra Nasjonalbiblioteket være et godt bidrag til å få det norske biblioteknettverket til å fungere optimalt.

Det er viktig at Depotbiblioteket så snart som mulig får disponere lokaler av en størrelsesorden på ca 10 000 kvm under etableringen av driftsfasen, og et slikt areal er en forutsetning for rasjonelle arbeidsformer med alfabetisk oppstilling og bruk av et stort innslag av ikke-bibliotekfaglært personale. I den utstrekning Depotbiblioteket overtar større tidsskrifttrekker, vil det være naturlig å vurdere om løpende abonnement bør tegnes slik at Depotbiblioteket disponerer en mest mulig komplett rekke. På lengre sikt med økende spredning av elektronisk lagrede tidsskrifter bør Depotbiblioteket utvikles til en sentral for distribusjon av slik informasjon for Norge.

Etter utvalgets oppfatning er det viktig at Depotbiblioteket utbygges slik at det kan supplere tilgangen på fjernlån av bøker med lav bruksfrekvens både for folkebibliotekene og fagbibliotekene. Depotbiblioteket må få midler til å kjøpe inn litteratur som det er behov for i praktisk fjernlånssamarbeid for å supplere egen bestand av norsk og utenlandsk litteratur. Særlig vil det være behov for å bygge opp en

bokstamme som er nyttig for fjernlån til folkebibliotekene.

Et norsk depotbibliotek bør utvikles fra en passiv mottager av lite brukt bibliotekmateriale til en aktiv distribusjonssentral på nasjonalt nivå ved at en integrerer depotfunksjonene med utlånseksemplarer av norsk, pliktavlevert materiale sammen med utlånsmateriale av filmer, videogrammer o.l i tillegg til løpende rekker av de utenlandske tidsskrifter, og depotbiblioteket bør ha ansvaret for å opprettholde abonnement på et stort antall tidsskriftrekker. Norske tidsskrifter vil finnes der gjennom pliktavleverte utlånseksemplarer. En slik nasjonal distribusjonssentral vil være et godt grunnlag for å yte den service til brukerne som de enkelte bibliotek ikke vil ha mulighet for å gi direkte på grunnlag av egne ressurser.

Kapittel 2 Sammen drag

Regionale tjenester

Utvalget legger vekt på å styrke det regionale samarbeidet i tillegg til den innsats som må settes inn på nasjonale bibliotekfunksjoner. En bedre utnyttelse av de samlede regionale ressurser vil være viktig hvis en skal heve det norske kunnskaps- og utdanningsnivået. Utvalget ser det som viktig at alle oppgaver som skal løses på lokalt eller fylkeskommunalt nivå, blir utført av bibliotek eller institusjoner som yter bibliotek tjenester direkte til sluttbruker. Samordningsorganet for biblioteksektoren i fylket bør ha en forankring i fylkeskommunen. Oppgavene knyttet til å holde nettverket i drift, stimulering til forsøks- og utviklingsarbeid og det å sikre en form for likhet i bibliotektilbudet til alle innbyggerne er statens klare ansvar. Fylkesbiblioteket kan imidlertid ivareta statens ansvar regionalt i samarbeid med bibliotekdirektoratet.

Fylkesbiblioteket vil få som sin hovedoppgave å utvikle det totale tilbud av bibliotek tjenester i regionen. Noen av fylkeskommunens oppgaver vil være å sikre fylkets innbyggere muligheter for arbeid, utdanning, kulturell stimulans osv. Midler til igangsetting av nye tiltak og til næringsutvikling blir i stor grad kanalisert gjennom fylkeskommunens apparat. En forutsetning for regionens utvikling er at det er tilgjengelig kompetanse i området. Det er derfor naturlig for fylkeskommunen også å ha ansvaret for oppbygging og utvikling av den tjenesteproduksjon i fylket som er en forutsetning for å bygge opp denne kompetansen. Fylkesbiblioteket, eller det apparat som tar seg av disse tjenestene, må derfor plasseres i organisasjonen på en slik måte at de kan bli nyttige redskap i arbeidet for å heve kunnskapsnivået i fylket.

Kapittel 2 Sammen drag

Lokale tjenester

Bibliotek tjenesterene i hver kommune er et lokalt ansvar. Utvalget legger vekt på at kommunenes organisering av lokalt bibliotektilbud skal være tilpasset behovene i lokalsamfunnet samtidig som det også skal sikre et rimelig faglig nivå på de tjenester som ytes. For å oppnå dette målet må det stilles krav om fagutdannet biblioteksjef i alle kommuner i full stilling. Biblioteksjefstillingen kan eventuelt kombineres med andre oppgaver i tilknytning til grunnskolen eller kommunal informasjon. Utvalget ønsker mulighet for differensierte løsninger i de mange små kommunene ved samarbeid mellom nabokommuner eller kjøp av tjenester fra andre kommuner.

De fleste kommuner i Norge ligger langt etter nabolandene når det gjelder antall ansatte og ressurser til innkjøp av bøker og annet materiale. Utvalget mener at hovedinnsatsområdene for lokalt utlånsmateriale vil være bøker for barn i alle aldersgrupper og vanlig faglitteratur. De lokale bibliotekene må bedre sine tjenester i forbindelse med studier og etterutdanning. Utvalget legger vekt på at kommunene finner egnede organisasjonsmodeller for oppsøkende bibliotek tjenester for de gruppene som har behov for slike kommunale tjenester, og at kommunene finner bedre samarbeidsmønstre mellom biblioteket og etater som arbeider med informasjonsrelaterte problemer. Utvalget legger vekt på at kommunene utvikler effektive bibliotekenheter istedenfor et for stort antall bibliotekfilialer som kan være ineffektive, og satser i større utstrekning på mobile bibliotek tjenester som interkommunale samarbeidsløsninger der forholdene ligger til rette for det.

Skolebiblioteket er den art bibliotek som samtlige norske borgere kommer i kontakt med. Et godt skolebibliotek samlingsmessig og personellmessig er en forutsetning for fremtidig bibliotekbruk. Skolebiblioteket danner således grunnlaget for en effektiv utnyttelse av biblioteknettverket til individuell og samfunnsmessig kompetanseoppbygning. Skolebiblioteket er en del av skolens pedagogiske arbeid. For å styrke grunnskolebibliotekene bør loven slå fast at bibliotek tjenesten i grunnskolen er en del av kommunens samlede biblioteksystem, og det må satses mer midler på skolebibliotekenes samlinger slik at de blir store nok til å dekke behovene for litteratur for elevene. Skolen skal ha mulighet til å styre virksomheten i eget skolebibliotek gjennom avtaler med folkebiblioteket og gjennom kjøp av tjenester fra folkebiblioteket. Utvalget mener at en må prioritere oppbygningen av tilstrekkelig personale i skolebibliotekene. Ansvar for bibliotek tjenesten i videregående skoler må plasseres i fylkeskommunen, men utvalget ser det som viktig at tilknytningen til det nasjonale biblioteknettverket bør gå gjennom det lokale folkebiblioteket for å oppnå en best mulig service nærmest mulig brukerne. Lov om videregående opplæring må avgrense hvilke oppgaver denne tjenesten skal omfatte og regulere samarbeidet med det lokale folkebiblioteket.

Kapittel 2 Sammendrag

Finansiering av bibliotek tjenester

Utvalget drøfter problemer knyttet til finansiering av bibliotekene. Bruk av bibliotekenes samlinger har hittil vært en rettighet for enhver uten direkte økonomisk belastning knyttet den enkeltes bruk. At utlån fra biblioteket ikke er avgiftsbelagt, innebærer både en høyere utnyttelsesgrad og en jevnere fordeling i befolkningens bruk av fellesressursene enn hva en ville ha fått ved en avgiftsbelegging av dette godet. Siden befolkningens bruk av bibliotekene er en aktivitet med positive virkninger, ikke bare for den enkelte bruker, men for samfunnet som helhet, kan vi si at det er i samfunnets interesse at utnyttelsesgraden av materialet blir høyest mulig. Utvalget har imidlertid foreslått at bibliotekene må ha adgang til å kunne ta betaling/kostnadsrefusjon for særskilte tid- og kostnadskrevende tjenester med sikte på individuelle, spesielle informasjonsbehov.

Utvalget vil presisere at spørsmålet om finansiering av fjernlånstjenester må skilles fra spørsmålet om brukerrefusjon for spesielle informasjonstjenester. Det er viktig å sikre en finansiering av fjernlånstjenester som sikrer en optimal bruk av bibliotekressursene. Etter utvalgets vurdering vil ikke en generell prising av fjernlånstjenester og innføring av utgiftsrefusjon mellom bibliotekene bidra til dette. Dersom kompensasjon til bibliotek som mottar en relativt stor andel av fjernlånbestillingene, skal dekkes ved avgifter på slike lån, vil det føre til en komplisert administrasjon, og en vesentlig del av kompensasjonen vil bli betalt over offentlige budsjetter. Ordningen med kompensasjon til

ansvarsbibliotekene er en klart bedre og administrativt mer effektiv ordning enn avgifter på hver enkelt lånetransaksjon. Et annet alternativ til en slik kompensasjon for fellesoppgaver er å knytte kompensasjonsordninger til netto fjernlån over et visst nivå og overlate til Bibliotekdirektoratet å fordele de statlige midler som gis for å sikre at biblioteknettverket fungerer på en mest mulig optimal måte. Kompensasjon for fjernlån bør begrenses til bibliotek med relativt omfattende utlån til andre bibliotek. Fjernlån på et rimelig minimumsnivå bør ytes uten særskilt kompensasjon av alle bibliotek. Etter utvalgets oppfatning vil en slik kompensasjon knyttet til faktisk forbruk av bibliotek tjenester være den ordning som vil gi best effekt for det samlede bibliotekvesen.

Utvalget mener det vil være viktig å få etablert former for kollektive bibliotekvederlag som gjør det mulig å få et bedre tilbud av andre typer medier enn bøker. Slike medier kan være basert på lyd- og bildeopptak, men også former for fulltekstdatabaser med materiale som ellers er tilgjengelig i trykt form som aviser og tidsskrifter. Opphavsrettslige problemer knyttet til utnyttelsen av slikt materiale har begrenset muligheten for å utnytte slike nye former for informasjonsformidling. Det er en viktig samfunnsmessig oppgave å sikre at slikt materiale kan få en større utnyttelse enn i dag, og det er mulig å bruke den modell som eksisterer for bibliotekvederlag for bøker og annet trykt materiale, for å utvide ordningen til nye medieformer.

Utvalget mener at gratis utlån av alle informasjonsbærende medier skal være det normale i alle bibliotek. I den utstrekning opphavsretten gjør det mulig å bruke fellesressurser i bibliotek, er det en rimelig tjeneste. Utvalget ser liten mulighet for å knytte finansieringen av ordinær bibliotekdrift til avgifter på bruk av materiale i bibliotekene. Avgifter på bibliotekbruk bør etter utvalgets oppfatning begrenses til tjenester hvor den spesifikke tjenesten til en enkelt bruker ikke har generell interesse for andre brukergrupper, og til tjenester med høye kostnader hvor det ikke foreligger noen samfunnsmessige interesser som gjør det rimelig at det dekkes av offentlige midler. For å gi det enkelte bibliotek anledning til en mest mulig optimal disponering av sine ressurser bør en derfor unngå å knytte avgifter til bestemte medieeller tjenesteformer. Grunnprinsippet må være at bibliotekene skal gi informasjon gratis i den form som hvert enkelt bibliotek regner som rimeligst, og at avgifter begrenses til de former for informasjon som medfører større utgifter for biblioteket enn den rimeligste løsningen.

Kapittel 2 Sammendrag

Andre forslag

Utvalget fremmer forslag om tiltak for å stimulere litteraturforsyningen til bibliotekene gjennom en rabattordning for faglitteratur og sikre tilgang på høyverdig litteratur over lengre tid.

Utvalget fremmer også forslag om støtte til distribusjon av bibliotek tjenester.

Kapittel 2 Sammendrag

Prioriteringer og satsingsområder

I kap 8 drøfter utvalget prioriteringer av forslagene med tidsplan og oversikt over de satsingsområder som utvalget legger vekt på.

Kapittel 2 Sammendrag

Prioriterte forslag

1. Opprettelsen av et norsk nasjonalbibliotek med avdelinger i Oslo og Rana og en egen ledelse vil etter utvalgets oppfatning være den oppgave som må gis høyeste prioritet i norsk bibliotekvesen. Etableringen av Nasjonalbiblioteket som egen institusjon vil i utgangspunkt kreve relativt beskjedne ressurser. Det som vil kreve ekstra utgifter i første omgang vil være lønns- og driftsutgifter til egen ledelse og styringsorgan. Ut fra den størrelse som er antydnet foran, vil utvalget anta at 10 millioner kr vil være et rimelig tall i utgangspunktet. Det må være ledelsen og styret for Nasjonalbiblioteket som får ansvaret for å legge fram en utbyggingsplan for det samlede ressursbehovet til avdelingene i Oslo og Rana. Utvalget vil imidlertid anta at en må være forberedt på at en tilfredsstillende ordning for utskillingen av nasjonalbibliotekfunksjonene fra Universitetsbiblioteket i Oslo er betinget at en på relativt kort sikt finner en løsning på lokalproblemene for Universitetsbiblioteket i Oslo i form av et nybygg på Blindern.

2. Utvalget foreslår videre innføring av en generell biblioteklov for alle norske bibliotek. Innføringen av en generell biblioteklov innebærer en samling av ulike lovbestemmelser og vil ikke gi noen direkte behov for økt ressursbruk som må dekkes av offentlige bevilgninger. Utvalget har forutsatt at en generell biblioteklov også skal gi lovhjemmel for etableringen av et statlig bibliotekdirektorat med et eget styre. Loven, evt forskriftene, må gi de nødvendige bestemmelsene for direktoratets forvaltning av det statlige ansvaret for drift og samordning av norsk bibliotekvesen. Utvalget regner med at en sammenslåing av Riksbibliotekjenesten og Statens bibliotektilsyn ikke vil kreve økte offentlige bevilgninger for å bli gjennomført, idet en ikke har forutsatt økt tilførsel av offentlige midler til stillinger.

3. Neste prioriterte oppgave vil etter utvalgets oppfatning være å bygge ut Depotbiblioteket ved Nasjonalbibliotekavdelinga i Rana til en nasjonal informasjonssentral for allment tilgjengelig informasjon. Dette vil være en oppgave som ikke dekkes av offentlige bevilgninger, utover det som foreløpig er brukt til etablering av Depotbiblioteket. En må imidlertid legge vekt på fremtidig rasjonaliseringseffekt og effektivitetsøkning i norsk bibliotekvesen som slike investeringer vil fremme. Depotbiblioteket vil gi et viktig bidrag til å sikre effektiviteten i nettverkets samlede litteraturforsyning.

4. Etter utvalgets mening er det nødvendig med særskilte tiltak for å styrke litteraturforsyningen i biblioteknettverket. Utvalget mener at det er behov for tilførsel av statlige midler på to områder: For å få et godt fungerende biblioteknettverk er det nødvendig å få etablert en tilfredsstillende finansieringsordning for ansvarsbibliotekene. Dessuten er det behov for særskilte tiltak for å rette opp svikten i tilveksten av ny litteratur i senere årene.

Utvalget antar at en rammebevilgning av størrelsesorden 15 millioner kr. burde være et rimelig nivå for å få en godt fungerende ordning. Dette tilsvarer omlag 5 pst av norske biblioteks samlede innkjøpsramme i 1989 (225 millioner kr.), justert for prisstigning.

Utvalget har i avsnitt 7.8 skissert en mulig modell for en stimuleringsordning som kan settes i verk for en tidsbegrenset periode. Utvalget vil foreslå at det fra statens side tas sikte på å støtte en slik satsingsplan for styrking av bibliotekenes forsyning av aktuell faglitteratur med en samlet finansieringsramme på 80-100 millioner kr over en fire-årsperiode. Dette tilsvarer en årlig ramme på 20-25 millioner kr i satsingsperioden.

5. Det er etter utvalgets mening nødvendig at bibliotekdirektoratet

blir tilført prosjektmidler for initiering av forsknings- og utviklingsarbeid på bibliotekområdet. Utvalget har i mange sammenhenger pekt på områder hvor det er behov for økt satsing på utviklingsarbeid innen biblioteksektoren. Utvalget foreslår at den årlige innsatsen til forsøks- og utviklingsarbeid fra statens side heves til minimum 10 millioner kr.

Det er også behov for bygge opp kunnskapsgrunnlaget om bibliotekvirksomhetens betydning for ulike samfunnsområder. Utvalget har i flere forbindelser pekt på problemstillinger som burde gjøres til gjenstand for forskning. Utvalget mener at det aktivt må legges til rette tiltak for å bedre kunnskapsgrunnlaget, bl.a ved å stimulere til forskning omkring satsingsområdene. Utvalget regner med at et eget forskningsprogram for Bibliotek og samfunn vil være et viktig virkemiddel for å oppnå dette, fordi det mellom annet også vil bidra til økt interesse for bibliotekvirksomhetens betydning fra forskningsmiljø utenfor sektoren. Et eget forskningsprogram vil også være et viktig virkemiddel til å styrke forskningskompetansen innen biblioteksektoren og høgskoleutdanningen. Utvalget regner også med at en sterkere grad av integrering av bibliotekutdanningen i universitetene vil medføre økte behov for forskning og teoriutvikling.

Utvalget vil anta at det er behov for å arbeide nærmere med grunnlaget for et forskningsprogram før det blir satt i gang, og vil foreslå at en i første omgang gir NORAS i oppdrag å forberede et opplegg for et forskningsprogram gjennom at det nedsettes et forberedende programutvalg, som får i oppdrag å utforme innhold og rammer for programmet. Utvalget må sammensettes med representanter fra de bibliotekfaglige miljøene, fra aktuelle forskningsmiljøer og fra aktuelle forvaltnings- og brukerinstanser.

Dersom intensjonene med forskningsprogrammet skal kunne ivaretas, er det også her viktig at det blir satset nok midler til at forskningsprogrammet kan gi synlig effekt. Utvalget vil antyde at programmet bør gå over minimum en fem-årsperiode og foreslå at det minst bør være i størrelsesorden 20-30 millioner kr for perioden som helhet.

6. Utvalget har i avsnitt 6.1.1.2 drøftet de organisatoriske utfordringene som bibliotekvesenet står ovenfor, og pekt på problemet med at norsk bibliotekvesen har mange og små enheter, og at det skjer en pulverisering av ressursene når disse skal fordeles på mange små enheter. Etter utvalgets mening må det være et mål at distribusjonen av bibliotek tjenester bør skje på en slik måte at det tas sikte på å øke tilgjengeligheten av bibliotektilbud også i spredtbygde strøk med et lavt befolkningsgrunnlag. Dette er et viktig virkemiddel for utjamning av levekår.

Etter utvalgets mening bør det imidlertid være mulig å gi en rammebevilgning som bibliotekdirektoratet kan disponere til tiltak som kan bidra til en bedre distribusjon av bibliotek tjenester. En slik rammebevilgning kan fordeles mellom fylkene etter nærmere fastsatte kriterier. Fylkesbibliotekene gis dermed et økonomisk grunnlag som det kan tas hensyn til i planlegging av infrastrukturtiltak på lokalt nivå. I fordelingsnøkkelen av en slik rammebevilgning vil det være mulig å legge inn særskilte hensyn til fylker med høyt innslag av spredt bebyggelse og lavt folketall. Utvalget vil også peke på at en slik rammebevilgning kan tilgodese andre tiltak enn bokbussdrift, og dermed gir det mulighet for en viss fleksibilitet i prioriteringene.

Hvis en slik rammebevilgning skal få noen effekt av betydning på landsbasis, vil utvalget anta at den bør være av størrelsesorden minimum 10 millioner kr. Utvalget vil presisere at disse midlene eventuelt må komme som et tillegg til de midlene som bevilges til forsøks- og utviklingsarbeid og til forsøksdrift av bokbuser.

7. Utvalget har ikke sett det som sin oppgave å utrede alle muligheter som foreligger for å styrke rekrutteringen til biblioteksektoren og bedre utdanningssystemet for denne sektoren, men utvalget viser til de utredningene som er gjort av Norsk bibliotekforening, og av universitetene i Trondheim og Tromsø, samt Bibliotekhøgskolens utvikling i retning av hovedfag og grunnfag i tillegg til bibliotekarutdanningen. Etter utvalgets vurdering gir disse utredningene et tilfredsstillende grunnlag for nærmere drøfting av spørsmålene på utdanningspolitisk nivå.

Kapittel 2 Sammendrag

Satsingsområder for bibliotekene i samfunnspolitikken

1. Det er viktig at utredningen følges opp i fylkeskommuner og kommuner. Etter utvalgets mening kan det være en viktig ledetråd i dette arbeidet å samle oppmerksomheten på tiltak og muligheter rundt utvalgte satsingsområder hvor det er særlig viktig at det blir lagt opp til en kontinuerlig dialog. Utvalget vil også anta at arbeidet innen satsingsområdene med fordel kan knyttes til faste tidshorisonter, i hvert fall på de områdene hvor det er bred tilslutning til at "noe må gjøres".

Etter utvalgets mening peker skolebiblioteksektoren seg ut som et område hvor det kan være mulig å definere relativt konkrete mål for forbedringer som må være gjennomført i løpet av f.eks en fem-årsperiode. Det er bred enighet i utvalget om behovet for en styrket utdanningspolitisk satsing for økt bruk av bibliotekene i utdanningsinstitusjonene på alle nivåer fra grunnskole til universitet for å styrke kompetanse og utdanning. Det er behov for tiltak som kan bidra til bedre integrering av bibliotekene i utdanningsinstitusjonene. Bruken av bibliotek må knyttes fastere til den pedagogiske virksomheten, og bibliotekene må bidra gjennom bedre tilrettelagt brukeropplæring.

Utvalget har spesielt pekt på behovet for en opprusting av skolebibliotekene, både i grunnskolen og i den videregående skolen.

2. På lengre sikt må en bidra til å styrke bruken av bibliotekene som et kompetanseverktøy. Etter utvalgets mening vil styrking av bibliotekene i utdanningsinstitusjonene være et bidrag til at bruken av bibliotekene som kompetanseverktøy øker også på lengre sikt. Det er imidlertid behov for stimulerings tiltak også på kort sikt. Forsøks- og utviklingsarbeid vil også her være et viktig tiltak for å konkretisere gode modeller. Dette er ett av de områdene hvor nettverkstilknypningen bør kunne bidra til økt ressursutnyttning ved at det er mulig å formidle direkte kontakt fra "frontlinje"-bibliotekene i kommunene, til de store fag- og forskningsbibliotekene, og hvor ulike bibliotektyper kan fungere sammen i et nettverk til brukernes beste. For bibliotekdirektoratet må det være viktig å satse på økt kontaktflate med offentlig forvaltning på næringslivsområdet, med arbeidslivets organisasjoner og med bransje- og eksportorganisasjoner m.v.

3. Utvalget har i flere forbindelser pekt på behovet for å integrere biblioteksektoren tettere i arbeidet for utforming av en offentlig informasjonspolitikk. Utvalget har konkret pekt på Statskonsults infrastrukturprogram som et tiltak hvor bibliotekene burde ha vært integrert i planene, og vil foreslå at dette blir vurdert nærmere i den videreføringen av programmet som det er grunn til å anta vil følge etter forsøksperioden. Utvalget har også pekt på at når bibliotekdirektoratet eventuelt er blitt etablert og kommet i drift, bør nærmere samarbeidsformer med Statens informasjonstjeneste vurderes. Bl.a bør det vurderes om det kan være hensiktsmessig å legge SI til direktoratet.

4. Utvalget har pekt på mulighetene for styrking av bibliotekene som sosialpolitiske og sosialpedagogiske redskap gjennom de tilbud som gis til grupper med særskilte behov. Slike tiltak vil kreve særskilt tilrettelegging, og dette er også et område hvor det er aktuelt med økt satsing på forsøks- og utviklingsarbeid.
